

A lelőhelyen a feltárt objektumokat jórészt gödrök tették ki, a 3/4 sz. vaskori gödör alján egy szarvasmarha csontjai feküdtek. Két, egymással kapcsolatot mutató, viszonylag mély, kerek cölöphely (8/9 és 9/10 sz.) került elő a 2. sz. szondában, melyek tetején, a nyesett felszínen, paticsos réteg helyezkedett el. Az oszlophelyek talán egy neolitikus épület tartóoszlopainak helyei voltak. A szonda D-i végében egy Ny–K-i irányú, kettős árok helyezkedett el. A geofizikai mérések eredményei szinkronban vannak a feltáráson tapasztaltakkal, vagyis egy nem túl sűrűn meglepedett területről van szó.

Nyírerdő-dűlő 2. (KÖH 78645): A lelőhely Monostorpályi DK-i határában, a Kis-Kanális egykori mellékága magaspártján, a Nyírerdő-dűlő határrészben helyezkedik el. A geofizikai mérések alapján a lelőhelyre egy szondát tűztek ki. Összesen 476 m² területet humuszoltak le.

A rendkívül hideg, fagyos idő miatt a kézi bontást csak elkezdni tudtuk, befejezni nem. Két sír folyt bontakozott ki egymás mellett: mindkettő D–É-i tájolású, nyújtott, csontvázas temetkezés. Humuszoláskor megbolygattuk az 1. sír koponyáját, a felkarcsontokat és a lábánál levő edénymellékletet. Egy vaskeze volt a jobb oldalán. A 2. sír rabolt volt, a csontok és a mellékletek (gyöngyök) a sírban össze-vissza heverték. Négy további objektum metszetre bontását kezdtük meg, az egyik közülük egy tűzhely lesz (égett, vöröseslila folttal jelentkezett), a többi gödör. Bacsikai Istvánnak köszönhetően, fémkeresővel az egyik gödörből bronzfibula, egy másik gödörből bronzrög bukkant elő. A kerámiaanyag alapján a szarmata korra tehetjük az előkerült jelenségeket.

Szabó-tanya dél (KÖH 93099): A lelőhely Monostorpályi K-i oldalán, a vasút és a Szabó-tanya közötti területen, egy régi vízfolyás K-i magaspártján fekszik. A lelőhelyen 350 m hosszúságú és 12 m szélességben végezték a méréseket. Ennek alapján 3 szondát tűztek ki, melyekből 46 objektum került elő. Összesen 393 m² területet humuszoltak le a lelőhelyen, melyből csak 268 m² tekinthető régészeti objektumokkal is fedett, feltárt területnek.

Az objektumok igen kevés leletanyagot tartalmaztak, annak ellenére, hogy humuszoláskor őskori (bronzkori), népvándorlás kori (szarmata) és Árpád-kori kerámiatöredékek kerültek napvilágra a szántóföldi műveléssel bolygatott felső talajrétegből. A terepbejárás eredmények is intenzív bronzkori és szarmata kori meglepedést prognosztizáltak, itt minden bizonnyal a talajművelés zavarja össze a képet. A 7/9 gödörhöz csatlakozva valószínűleg egy tűzhely vörösesbarna színű, faszenes betöltésű maradványait fogtuk meg. A lelőhelyen húzott 6. sz. szonda É-i végében 2, egymással párhuzamosan futó, viszonylag mély, keskeny árkot lehetett megfigyelni, melyekbe kisebb-nagyobb oszlophelyek mélyedtek. Közöttük szürke, tömör, homokos betöltéssel a bedöngölés is jól megfigyelhető volt, így minden bizonnyal valamiféle kerítőárok volt. Kora bizonytalan, talán az Árpád-korra tehető. A szonda D-i végében egy obszidiánpenge került elő. Az 5. sz. szondában pedig egy kb. Ny–K irányú, valamikori folyómedret sikerült dokumentálnunk, melynek vasszemes betöltése jelentősen torzította a geofizikai méréseket. A többi feltárt objektum kora bizonytalan. A mérések és a feltárt kép abban megegyezett, hogy régészetileg igen ritkán fedett a terület.

Munkatársak: Laczi Orsolya, Szolnoki László régészek; Jurás Ákos, Koroknai Zsolt, Szabó Nóra, Tóth Mihályné Simon Andrea régésztechnikusok.

BAJKAI ROZÁLIA

159. Mórahalom határa (Csongrád megye) B, Sza, A, Á, Kk

2012. november 22-én, a Móra Ferenc Múzeum munkatársaival régészeti terepbejárást végeztünk a mórahalmi elkerülő út (55-ös sz. főút) nyomvonalán. A teljes, mintegy 6,5 km hosszúságú nyomvonalszakaszt bejártuk. A gyepek – elsősorban mélyebb fekvésű, semlyékes kaszálók – területén sehol sem került elő régészeti leletanyag. A szántók nagyobb része friss gabonavetés vagy frissen felszántott, tárcsázott, de még be nem művelt terület, kisebb része gyomos ugar vagy parlag volt. Az időjárás kedvező, a látási viszonyok jók voltak, kivételt csak a gyomos ugarok (lábon hagyott kukorica) és parlagok jelentették, ahol a sűrű és magas növényzet miatt nehezebb volt a megfigyelés.

A terepbejárás elsődleges célja az ismert lelőhelyek kiterjedésének pontosítása és újabb, még nem ismert lelőhelyek megtalálása volt. Balogh Csilla 2011-ben készített a beruházáshoz kapcsolódóan régészeti hatástanulmányt, ehhez helyszíni szemlét is végzett, mely során azonosította a már korábban is ismert lelőhelyeket, újabb lelőhelyeket azonban nem talált és pontosításokat sem végzett.

A célirányos bejárás során 6, eddig is nyilvántartott régészeti lelőhely területe bővült; 7 lelőhelyet területileg egybevitünk (és lett belőlük összesen 3); 5, már ismert lelőhely területén sikerült újabb korszakot kimutatni; valamint 2 teljesen új, eddig nem ismert lelőhelyet is találtunk. Jelenleg 11 ismert régészeti lelőhely található a tárgyi létesítmény nyomvonalán. Régészeti korszakok: bronzkor, római kor (szarmata), népvándorlás kori (avar), Árpád-kor, késő középkor.

Belső-járás, Holdi-tanya II., Mórahalom 131. lh. (KÖH 29724): A lelőhely, továbbá a Holdi-tanya III., Mórahalom 144. lh. (KÖH 29755) és a Holdi-tanya VII., Mórahalom 162. lh. (KÖH 29737) lelőhelyek területe fizikális egységet alkot, így egybevitünk őket. Igen gyér intenzitású, helyenként azonban (gócpontokban) enyhén sűrűsödő lelőhely, szarmata, avar és Árpád-kori leletanyaggal.

Börscsök-tanya, Mórahalom 45. lh. (KÖH 29604): Területe ÉK-i irányba 15 m-t bővült. Kis kiterjedése ellenére igen sűrű intenzitású lelőhely. Újabb előkerült korszakok: bronzkor, késő középkor.⁴⁵

Gyulai-tanya, Mórahalom 44. lh. (KÖH 29603): Területe Ny-i irányba 30 m-t bővült. Újabb előkerült korszak: bronzkor. Helyenként sűrűsödő, de alapvetően ritka intenzitású lelőhely. A Móra-halom (KÖH 29602) lelőhellyel való esetleges kapcsolatát az itt található parlag miatt nem tudtuk megvizsgálni.

Masa-kanyar I., Mórahalom 171. lh. (KÖH 82619): Az új lelőhely gyenge intenzitású. Előkerült korszak: bronzkor.

Masa-kanyar II., Mórahalom 172. lh. (KÖH 82621): Az új lelőhely közepes, helyenként azonban sűrű intenzitást mutat. D-i végén található a gyengébb intenzitású Árpád-kori, É-i kétharmadán a sűrűbb intenzitású bronzkori rész.

Németh-tanya, Mórahalom 141. lh. (KÖH 29734): Területe D-i irányba 60 m-t bővült. Igen gyér intenzitású lelőhely. Újabb előkerült korszak: római kor (szarmata). Közvetlenül nem érinti a létesítendő elkerülő utat.

⁴⁵ Az elkerülő út által érintett régészeti lelőhelyeken 2014-ben végzett megelőző feltárások alapján a Börscsök-tanya, Mórahalom 45. lh. (KÖH 29604) és az alább tárgyalt Gyulai-tanya, Mórahalom 44. lh. (KÖH 29603), valamint a Tanács István tanyája, Mórahalom 64. lh. (KÖH 29622) lelőhelyek összevonásra kerültek Tanács István tanyája néven, a 29622 azonosítószámon.

Ördög-tanya, Mórahalom 62. lh. (KÖH 29620): Területe DK-i irányba 40 m-t bővült. A bronzkori és népvándorlás kori leletanyag igen ritka intenzitást mutatott.

Papdi-tanya, Mórahalom 125. lh. (KÖH 29718): A Mórahalom 154., Bálint-tanya (KÖH 29747) lelőhellyel fizikális egységet alkot, így egybevitük őket. A lelőhely É-i felén igen gyér, D-i felén igen sűrű intenzitást mutatott a felszíni leletanyag. Újabb előkerült korszak: késő középkor.

Tanács István tanyája, Mórahalom 64. lh. (KÖH 29622): Fizikális egységet alkot a Fábi József tanyája, Mórahalom 65. (KÖH 29623) lelőhellyel, ezért egybevitük őket. Átlagos intenzitású lelőhely. Újabb előkerült korszak: bronzkor.

Munkatársak: Gyűrösi Tímea régész, Kerekes Orsolya, Nagy Norbert, Sátyay Emese régésztechnikus.

BEDE ÁDÁM

160. Mórahalom, Móra-halom, Móra-domb (KÖH 29602)

(Csongrád megye) Sza, I

2012. november 22-én felkerestem a Mórahalom elkerülő útja (55-ös sz. út) nyomvonalától Ny-ra, 300 m-re, Mórahalom várostól K-re, 400 m távolságra található Móra-halom nevű kurgánt is, mivel e régészeti objektum korábban nem szerepelt a közhiteles nyilvántartásban.

A halom adatai: központi koordinátái: EOVR 715,529, 98,255 (EOVR 26-444); relatív magassága: kb. 2,5 m (helyszíni becslés); átmérői: 60 m, 30 m. Nevei: Móra-halom, Móra-domb. Családnévi eredetű. A halom az itt található szűkebb határrész, később kapitányság, majd község (végül város) névadó pontja is egyben. A helyiek ma Móra-dombként ismerik.

A Mórahalom 42. (Ábrahám-tanya, KÖH 29601) és 43. (Mórahalom, KÖH 29602) lelőhelyek között található, de az utóbbi lelőhellyel fizikailag is összefügg, ezért a két lelőhelyet célszerű összevonni. Mivel a halom és a Mórahalom 42. lelőhely (KÖH 29601) között ma gyeppel van, ezért kapcsolatukat – felszíni leletek híján – nem tudtam vizsgálni.

A Móra-domb ma sajnos nagyon torz, megcsontított, elhanyagolt állapotban van, ugyanis központi részét, valamint É-i és Ny-i oldalát elbányászták, zömét az 1970-es években hordták el. Megmaradt részeit, valamint elhordott területét akác borítja, szűkebb környezetében gyeppel (parlag) található, tőle közvetlenül É-ra földút halad és egy elhagyott tanya áll.

BEDE ÁDÁM

161. Nagybjom, Korotna vár közép és Korotna vár dél (KÖH 65724; 65726)

(Somogy megye) U?, B, Kö

2012. március 14-én terepbejárást végeztünk a közigazgatásilag Nagybjomhoz tartozó, de Somogyvárdhoz közelebb lévő Korotna vár környékén. A középkori településen (Korotna vár közép) jó megfigyelési viszonyok mellett tudtunk viszonylag sok középkori kerámiát, és néhány állatcsontot gyűjteni (amelyek biztosan konyhai hulladékok voltak, mert láthatóak rajtuk vágásnyomok). A terepbejárást során megállapítottuk, hogy a lelőhely a korábban jelzethez képest K-i irányban jóval nagyobb, gyakorlatilag körbeveszi a várat D-i és K-i irányból, amelyet a térképen jelöltünk is. A lelőhely kiterjedése 390×280 m.

A fentebb említett középkori faluhelytől D-i irányban, szin-

tén a Koroknai-vízfolyás K-i oldalán, Virágos Gábor 2005-ben azonosított egy kisebb őskori lelőhelyet (Korotna vár dél, Nagybjom hatástanulmányban 3. sz. lh.). A helyszínen gyűjtött kerámiák alapján bronzkorinak határozták meg a lelőhelyet, azonban a kaposvári múzeum gyűjteményébe nem kerültek be leletek. Ezért 2012. március 17-én újra bejártuk a lelőhelyet, ahol jó látási viszonyok között kevés kerámiát tudtunk gyűjteni, azonban a bronzkori kerámiák mellett valószínű, hogy neolitikus kori kerámia is található benne. A lelőhely kiterjedése 180×50 m.

Munkatárs: Deák Ferenc egyetemi hallgató.

VARGA MÁTÉ

162. Nagyhalász határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)

U, B, LT, Sza, Á, Kö

2012. április 19-én Nagyhalász történetét bemutató kötethez kapcsolódóan régészeti terepbejárást végeztünk Nagyhalász közigazgatási területének D-i felén. A szemle során 8 új lelőhelyet regisztráltunk. A bejárást a Nyíregyháza–Nagyhalászi út D-i felén kezdtük meg, és haladtunk É-i irányban, az út Ny-i felén, majd a Poklondos nevű résznél K-re fordulva, visszafelé, D felé folytattuk a megfigyeléseket.

Darvasi-tábla (KÖH 84171): A Kőégetőtől D-re fekvő rész a település D-i határában, a nyíregyházi út közelében. Egykor Darvasfertő névre hallgatott, a Hosztánfü nevű dűlőtől K-re, a Kecskés átaljától Ny-ra található szikes legelő. A mély rész DK-i partján a terepbejárást során neolitikus és kora bronzkori településre utaló cserepeket, obszidiánrögöket, sok pattintékot és pengét gyűjtöttünk. A lelőhely intenzív, nagysága 243×184 m, É–D-i irányú.

Klár-tag (KÖH 84169): A Kecskés-halastó és a Lónyai-főcsatorna szegletében helyezkedik el, a Klár-tag D-i felén, egy nagyjából É–D-i gerincen, melyet több irányból is kiszárított medrek és élővizek vesznek körül. A területen kora bronzkori (Szaniszló-csoport) és Árpád-kori megtelepedésre utaló nyomokra bukkanunk. A lelőhely a D–DNy-i részen jóval intenzívebb, mint északabbra. A leletek zöme kora bronzkori. A lelőhely nagysága 656×214 m, É–D-i irányú.

Köleségés (KÖH 84167): A Homok-tanyát és a tőle É-ra fekvő Poklondost összekötő földút két oldalán fekszik a lelőhely. A dűlő K-i részén intenzív neolitikus (alföldi vonaldíszes kerámia) és Árpád-kori településnyom található. A terepbejárást során több díszített töredék mellett obszidiánrögöt és sok pengét gyűjtöttünk. A terület nagysága 344×191 m, É–D-i irányú.

Ság-rét dél (KÖH 84177): A Ság-rétje és a Nagy-Balfi-dűlő által közrefogott részen gyűjtöttünk leleteket a Ság-réten elterülő mélyedéstől D-ről övező magasparton, valamint a D felé húzó gerincen. Ezek császár- és Árpád-kori intenzív megtelepedésre utalnak. A lelőhely nagysága 514×310 m, É–D-i irányú.

Ság-rét észak (KÖH 84165): Az előző, Ság-rét dél nevű lelőhellyel átellenben a Ság-rét É-i magaspartján, a homoktanyai úttól D-re, kelta és Árpád-kori cserepeket, és némi obszidián pattintékot találtunk. A lelőhely É-i irányban továbbnyúlik, de a rajta lévő almás miatt nem lehetett tovább kutatni. A lelőhely nagysága 323×98 m, É–D-i irányú.

Temető-tábla középe (KÖH 84173): A Temető-tábla középső részén – az alábbi lelőhelytől K-re – hasonló korú, kora bronzkori és hasonló intenzitású lelőhely nyúlik el egy É–D-i gerincen. A kettő közel található egymáshoz, de közöttük egy mélyedés húzódik, ahol nem találtunk régészeti nyomokat, ezért